

Baptiste Cogitore
CHLAPEC KOMETA

Hanuš Hachenburg

Praha, 1929 – Osvětim-Březinka, 1944

argo

Baptiste Cogitore
CHLAPEČ KOMETA

Hanuš Hachenburg
Praha, 1929 – Osvětim-Březinka, 1944

Z francouzského originálu *L'enfant comète*
(*Hanuš Hachenburg, Prague, 1929 – Birkenau, 1944*),
vydaného nakladatelstvími Plon a Rodéo d'âme
v roce 2025, přeložila Jana Chartier.

Na obálce byl použit obrázek ze sbírek
Židovského muzea v Praze, namalovaný v roce 1943
dítětem vězněným v ghettu Terezín.

Obálka, grafická úprava a sazba Daniela Danielová.

Odpovědná redaktorka Ivana Tomková.

Odborný lektor Tomáš Kraus.

Korektury Dorota Müllerová.

Technická redaktorka Saša Švolíková.

Vydalo nakladatelství Argo,

Miličova 13, 130 00 Praha 3,

www.argo.cz, roku 2026

jako svou 6 171. publikaci.

Vytiskla tiskárna Finidr.

ISBN 978-80-257-5069-8

Naše knihy distribuuje knižní velkoobchod Kosmas.

Sklad: Za Halami 877, 252 62 Horoměřice

Tel.: 226 519 383, fax: 226 519 387

E-mail: odbyt@kosmas.cz

www.firma.kosmas.cz

Knihy je možno pohodlně zakoupit v přátelském
internetovém knihkupectví www.kosmas.cz

„Umění je... umožňováním pravdivého slova
od člověka k člověku... chci své srdce sdílet
s lidmi, ne s přízraky.“

Dopis Franze Kafky Maxi Brodovi
(překlad Michael Půček)

„My všichni, i ti, kteří se domnívají,
že nezapomínají na sebemenší detail,
si vypomáháme kulisami, jimiž po scéně
pohybovali už mnozí před námi. Pokoušíme se
reprodukovat skutečnost, ale čím usilovněji
se o to pokoušíme, tím víc se nám vnucuje to,
co jsme mohli vidět na divadle dějin odjakživa [...].
[Pravda] je někde jinde, opodál, kde ji ještě
nikdo neobjevil.“

W. G. Sebald, *Austerlitz*
(překlad Radovan Charvát)

„Mé kroky píšou písmena abecedy, vyfukávají
do dlažby vyprávění o dávno zapomenutém.“

Axel Sourisseau, *Katafalky*

O řece a jiskře

Teskný čas plyne po vodách.
Mraky se valí dálavou
mrtvé kameny po stranách
šedě prosvítají tmou.

Plyne pod zrakem krajina
hude neznámou píseň
vlnky co líná rodina
valí se v břehů tíseň.

Bílá stavení pod lesy
kojí se z šedé masy
na hoře stromů skupina
v hněda mrtvé řasy.

Světě ty šedé – zelené
věčně si hrající maso!
Živote – z ní jsi vyrostl
z života ty jsi – krásó!

Teskný čas plyne po duších
červánky svítí krví
zpod černa slunce vychází
nový svět – nikoli prvý.

Plyne pod zrakem štěstí zář
jak žena milovaná
v níž doutná jiskra v boj
a hledá svého pána.

Jiskra ta vzplane, děsně hoří
fantomy ničí zas
řeka, jdem, házíme oheň
však jiskra, ta je v nás.¹

Prolog

Památník Terezín, únor 2011

Badatelka Claire Audhuy sedí za stolem v archivu Památníku Terezín, a pro svou dizertační práci o divadelních představeních tajně uváděných v nacistických táborech tu pátrá po zmínkách o divadelních hrách, napsaných místními vězni.

Na kasárenské budovy bývalého židovského ghetta se snáší sněhové vločky. Odpoledne již notně pokročilo a pomalu, stejně jako ty vločky, padá soumrak. Je únor roku 2011. Claire je v té chvíli dvacet šest let a o existenci terezínského domova číslo 1 nemá ani tušení. Nikdy předtím neslyšela jméno Hanuš Hachenburg. Je tady jediné proto, že jí tak velí její intuice.

Univerzitní postupy někdy nestačí.

V bílém světle zářivek osvětlujících malou místnost, kde je možné nahlížet do dokumentů, které se nám dochovaly z doby ghetta, k ní přistoupí česká archivářka. Ty tisíce stránek jsou svědectvím o historii, jež se tu odehrávala. Indiciemi, které je třeba posbírat, střípky, jež je třeba poskládat k sobě, aby

se tomu všemu člověk pokusil porozumět. A zkusil o tom vyprávět.

Archivářka přinesla Claire z depozitáře v náručí bílý kartonový box. Zdá se, že je dost těžký. Je velký zhruba jako dvě krabice od bot.

Položí ho na stůl před ni a odejde. Předtím si ale ještě ověří, zda si Claire opravdu navlékla předepsané rukavice: křehký papír těch starých textů se nesmí poškodit.

Claire krabici otevře. Ruce se jí chvějí lehkým rozrušením a dojetím. Ty archiválie představují zázrak.

Mladá badatelka objevuje *Vedem*, na 800 původních stránek časopisu, jež v Terezíně dva roky tajně vydávali čeští vězni. Chlapci ve věku čtrnáct až patnáct let.

Claire se těmi dokumenty probírá jako dítě, které při koupání v oceánu náhodou narazilo na vrak pirátské lodi, na jejímž dně se ukrývá poklad.

Na povrch vyplouvají barevné obrázky a texty – některé obšírné, jiné lapidární – psané na stroji nebo rukou. Zdá se jí, že těch rukou musely být desítky: tolik různých rukopisů a šifer – většinou pseudonymů, přezdívek. Všechno je česky. Claire ničemu nerozumí. Přesto má pocit, že občas dokáže uhodnout smysl kritiky, okénka komiksového příběhu nebo karikatury. Rozpozná dokonce několik slov, jež se v jazyce, kterým nevládne, naučila. Hledá především slovo divadlo.

Prozatím se ale nic z krabice divadelní hře nepochobá.

Spíš to vypadá na básničky a články, často ilustrované – alespoň v prvních číslech časopisu.

Claire se souborem probírá. Prohlíží si ho. Jak postupně stránky časopisu rozkládá, defilují jí před očima týdny, měsíce a roky – 1943 a 1944.

Vedem funguje jako pozoruhodně pravidelný kalendář.

Pod rukama má kompletní dobrodružství, ucelenou historii chlapců z onoho záhadného „heimu“, i když ji zatím nerozumí. Kolektivní vyprávění, které ze stránek v tuto chvíli jen tuší a od nějž ji dělí poslední tenká bariéra. Jazyková. Claire si prohlíží typografii, vykřičníky, jimiž nešetřili, jeden otazník za druhým, kresbičky: překypuje to životem a neuvěřitelnou energií.

A okamžitě ji napadá: co se stalo s těmi mladými autory odvěčenými do jednoho z nejnepochopitelnějších ghett v historii nacistické říše?

Claire se dostává k poslednímu číslu a v krabici pořád ještě zbývá jedenáct stránek. Možná zvláštní vydání nebo příloha k fondu časopisu *Vedem*.

Těch jedenáct stránek obsahuje všechno, co mívají divadelní hry: výčet postav, jejichž názvy Claire dokáže odhadnout. Vystupuje tu Král a Ministr, jsou tu jména Honza, Jeníček... Zdá se, že poslední stránky rukopisu vznikaly v rychlosti: text je chaotičtější než na začátku, kde bylo písmo upravenější a čitelnější. Na titulní stránce, kde Claire rozluští titul *Hledáme strašidlo*, rozpoznává také nakreslenou korunu, žezlo a možná i obličej s knírem, který je ovšem napůl vybledlý působením času. A záhadný podpis: „Ha-“.

Znovu se objeví archivářka. „Už jste hotova? Budeme muset končit.“

Claire se pokusí smlouvat, ráda by tu ještě chvíli zůstala. Je tak frustrující mít na dosah divadelní hru, jejímž autorem je mladý vězeň, a přitom nerozumět, o čem je.

Ale nedá se nic dělat: když se musí končit, tak se prostě musí končit.

Claire si těch jedenáct stránek rychle vyfotografuje. Má-li ten text pochopit, bude ho muset nechat přeložit.

A má-li objevit příběh chlapeckého domova, kde časopis *Vedem* vznikal, bude muset objet zeměkouli dvakrát kolem dokola, aby našla svědky, kteří přežili.

Aby našla mladého básníka a dramatika Hanuše Hachenburga.

PRVNÍ ČÁST

Praha
září 1938 – říjen 1942

Hledal jsem tě.

Hledal jsem tě v Praze, na hradčanských kopcích, na svazích Vinohrad. Několikrát jsem přešel přes Vltavu, které Němci říkají Moldau. Vyptával jsem se Golema, strážce staré židovské čtvrti Josefov, jestli tě někdy navečer nezahlédl v Jáchymově ulici.

Viděl jsem tvoje jméno mezi tisíci ostatních jmen napsaných červenou a černou barvou na zdi Pinkasovy synagogy.

Hledal jsem tě v bývalém sirotčinci v Belgické ulici, pod starobylym orlojem a dokonce i na Karlově mostě. A mimo to jsem si v Praze také našel čas na

návštěvu Kafkova muzea,
skleničku v kavárně nazvané po Kafkovi,
procházku po Kafkově náměstí.

Tomuto jménu, tomuto stínu se tady dá jen těžko uniknout.

Hledal jsem tě v Praze – kde není ulice, která by nesla tvé jméno, kde nestojí žádný památník vztyčený na tvou počest. Našel jsem jen mosaznou desičku na dlažební kostce namísto náhrobního kamene,

Stolperstein – kámen, o nějž musí člověk klopýtnout, prostinký, nepatrný pomníček – před domem, kde jsi naposledy bydlel, než tě deportovali.

Ano, hledal jsem tě. Pátral jsem po znameních, která by mě navedla na stopy tvých slov, tvých myšlenek. Četl jsem stránky, které jsi napsal a kterým jsem nerozuměl. Nezbývá mi než se pokusit o tobě napsat, vyprávět možný příběh tvého života, prozkoumat trhliny, chybějící dílky a temnotu jako speleolog, který se vydává do neznámé propasti.

Mám-li tě najít, nezbývá než sestoupit mezi stíny. Pokusit se svým vyprávěním, slabounkým plaménkem líčení vnést trochu světla mezi až příliš temné stěny reality, která mi stále uniká – a ani to jinak být nemůže.

Vyslovit tvé jméno. Najít tvůj stín.